

УДК 811.111

ORCID ID [HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-5078-8316](https://orcid.org/0000-0001-5078-8316)

Олександр І. ІЛІАДІ

СКЛАД ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ-КОМПОЗИТ У ПАМ'ЯТКАХ VI–X ВВ.

(студент I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету іноземних мов)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Снісаренко І.Є.

Стаття присвячена розгляду структури антропонімічних композитів у давньоанглійській мові раннього періоду. Приклади, ексцерповані з пам'яток правового змісту (хартій, боргових зобов'язань, відпускних грамот тощо), класифікуються відповідно до лексичних складників (11 маркерів), які виділяються в складі особових імен-композит. Здійснено окремі спостереження над фонетичним оформленням антрополексем у документах.

Ключові слова: антропонім, давньоанглійський, експонент, документ, словосполучення.

1. **Вступ.** Найдавніші юридичні документи, написані секретарями англійських монархів, датовані добою гептархії (періодом семи царств). Пам'ятки цього часу (відпускні грамоти, боргові зобов'язання, хартії тощо; далі матеріал подається за «*Diplomatarium Anglicum Ævi Saxonici*» із зазначенням сторінок), написані латиною та давньоанглійською мовою, містять велику кількість антропонімів, вивчення яких дає цінні для історичної лексикології результати. Самостійне значення мають особові імена-композити, архаїчні самі по собі вже завдяки своїй морфології та семантичним властивостям. Будучи фактично згорнутими словосполученнями з чітким ідеологічним навантаженням, вони часто доносять відлуння формульних висловів, які не відзначені в доступних текстах, а тому розширюють наші уявлення про семантичну валентність давньоанглійської лексики та репертуар словосполучень в архаїчних правових і поетичних текстах, які існували в усній традиції. Навіть більше, з огляду на те, що контракція словосполучень у слово-композит нерідко супроводжувалася *sandhi* (напр., утратою звуків чи складів одного зі слів-актантів), здатним спотворити форму нової лексеми, антропоніми-композити виявляються цікавими своїми звуковими змінами, в яких проглядають давні діалектні особливості, зафіксовані орфографією.

2. **Завдання статті** – викласти результати аналізу лексичного складу давньоанглійських двусловних антропонімів із 11 експонентами: **beald** 'сміливий', **beorht** 'ясний', 'блискучий', 'красивий', **frīd** 'помітний', **frīp** 'мир', **heard** 'суворий', 'сильний', **here** 'армія, військо', **mund** 'рука', 'захист', **rede** 'правий', 'справедливий', **weald** 'влада', 'сила', **weard** 'хранитель', 'володар', **wulf** 'вовк'.

Залежно від ідеї, яку обіграє формульний вираз – антецедент антропоніма, перелічені лексеми об'єднувалися в синтаксичні сполучення з такими одиницями: *ædel-* 'шляхетний', *æn* 'один', *ald*, *eald* 'старий, давній', 'помітний', 'гідний', *alh*, *ealh* 'місце', 'храм', *beorn*, *biorn* 'чоловік', 'воjak', 'ерл', *cūp* 'ясний', 'відомий', *cūne*, *cēne* 'несамовитий', 'лютий', 'войовничий', 'зухвалий', 'хоробрий, відважний', *eād* 'багатий', 'щасливий', 'благословенний', *forþ* 'вперед, попереду', *gūþ* 'війна, бій, боротьба', *headu*, *heado* 'боротьба, війна', *nōþ* 'сміливість, відвага, хоробрість', 'зухвалість', 'нерозсудливість' (ще як *nōd* і д.-сакс. *-nāth*, *-nōth*), *sēl* 'гідний', 'хороший', 'який має блискучі якості', *sige* 'перемога', 'успіх, триумф' [1: 16, 21, 33, 86, 150, 175, 224, 227, 320, 493, 523, 726, 857–858, 872; 3: 238, 343], пор. використання цього останнього як першої частини антропонімів-композит в інших германських, а також кельтських мовах (д.-в.-нем. *Sigismund*, *Sigur-mār* [3: 293]), *tīd* 'час', 'строк', 'вік', 'життя' [1: 981], *tīd* (пор. в іншому імені *Tīd-wulf* [4: 556]), *wiht* 'створіння' (в особових іменах [4: 512]), *wer* 'чоловік', *wil*[l] 'бажання', 'воля' [1: 1205, 1225]. Окремо відзначаємо експонент *hūn*, відсутній в апелятивному словнику й натомість наявний лише в складі антропонімів на зразок *Hūn-weald*, *Bad-hūn*, *Bald-hūn*, *Hūn-beald* etc. [4: 492, 493, 494, 495].

3. Класифікація матеріалу

3.1. Д.-англ. **beald**, **bald** 'сміливий, хоробрий, відважний', д.-сакс. **bald** [1: 71; 3: 17]. Препозиція: **Baldred** (17, 18), **Balthard** (25), **Balthheard** (21), **Bealdhun** (13). Постпозиція: **Ædbald** – син короля Етельберта (2), **Athelbald** (12), **Æðilbald**, **Æðelbald** (15), **Æthilbald**, **Ethilbald** (22), **Æðelbald** (23) – король Мерсії та Сассекса, **Sigebald** (16), **Nothbalth** (25), **Tidbalth** (25).

3.2. Д.-англ. **beorht**, **berht**, **byrht**, **briht**, **bryht**, **bierht** 'блискучий, світлий, ясний, яскравий', 'красивий', 'шляхетний', 'величний', 'чудовий' [1: 86; 3: 20]. Тільки в постпозиції: **Adbert** (13), **Æanberht** (21), **King Æthelberht of Kent**, **Æðelbert**, **Æthilberht**, **Æthelberht** (2, 9, 20, 21), **Ceonerht** (13), **Cuthbert** – архієпископ (26), **Cuthberht** – єпископ (27), **Cyneberht**, **Kynebert** (28, 34, 33), **Eadberht** – радник (15, 16), **Eadberht** – король Кента (24), **Eadburt** (25), **Eanberht** (13, 25), **Ercumbert** – син Едбальда від Емми (6), **Headberht** (34),

Heardberht – ерл (28), **Hosberth** (25), **Hunberht** – ерл, попередник Ательберта (21, 23), **Kynebert** (пор. вище вар. *Suneberht*) (33), **Sigberht** – радник (15).

3.3. Д.-англ. **frīd** ‘імпазантний’, ‘респектабельний’ (*frīd-hēngest* ‘гарний кінь’), пор. д.-ісл. *frīð-r* ‘красивий’ [3: 116]. Лише в постпозиції: **Adilfrid** (13), **Ægfrid** – король нортумбрійців (8, 9), **Egfrid** – син Едбальда від Емми (6, 12), **Wilfrid** – ерл (15, 16, 31), **Wilfrið** (совр. *Wilfrith*) – єпископ (29).

3.4. Д.-англ. **frip, fryp** ‘мир’ [1: 338]. Пор.: **Eanfrith** – єпископ (27), **Æthelfrith** – єпископ (28). Для першого імені існує слов’янський типологічний «двійник» **ono-mirъ*.

3.5. Д.-англ. **heard, hard** ‘твердий’, ‘суворий, жорстокий’, ‘сильний’, ‘поривчастий’ [1: 521]. Препозиція: **Heardberht** – ерл (28). Постпозиція: **Æthilheard, Ethelheard** (20, 21), **Balthheard** (21), **Balthard** (25), **Beornheard** (25), **Guthard** (6). У постпозиції *heard* може втрачати *h*.

3.6. Д.-англ. **here** ‘армія, військо, загін’, ‘битва, війна’ [1: 532; 3: 157]. Препозиція: **Herrid** (12), **Herewald, Hereuuald** – єпископ (24, 28). Постпозиція: **Waldehere** – префект (20) (пор. вище з інвертованою структурою), **Forthere** – єпископ (24).

3.7. Д.-англ. **mund** ‘рука’, ‘захист’, також як термін в англійських законах ‘опіка, захист, що поширюється королем на суб’єкта’, ‘захист, що поширюється старійшиною роду на його членів’, ‘королівський мир’ [1: 700]. Пор.: **Augemundo** referendario (2), пор. до другої частини **Wermund** (28), **Ealhmund** (33), **Alhmund** (34), **Eád-mund** – особове ім’я [1: 700]. Семантична спеціалізація *mund* як правового терміна змушує нас розглядати **Wermund** і **Ealhmund, Alhmund** як сформовані в рамках семантичного поля суспільної лексики на основі згортання formulaic expressions уних текстів звичаєвого права – щось на зразок «бонд, захищений владою короля, ерла (який має привілеї)» тощо.

3.8. Д.-англ. **rede, rede** ‘правий’, ‘справедливий’, ‘вірний’ або **ræd** ‘порада’, ‘розсудливість’ [1: 781, 793], ‘задум’, ‘смісл’, ‘рішення’, ‘мудрість’, ‘розум’, ‘дух’, ‘щастя’, ‘удача’, ‘сила’, ‘влада’ [3: 252]. Пор.: **Athelred, Æðelred, Ethelred** – король Мерсії (8, 9, 12), **Baldred** (17, 18), **Ceolred** – єпископ (23), **Cuthræd** – абат (26, 28), **Cuthred** (12, 31), **Fordred** – єпископ (20), **Selred** (12), **Seleræd** (26), **Uithræd** (26), **Uithræd** (27), **Whytredus, Wihtrædus** (9, 11).

3.9. Д.-англ. **weald, wald** ‘влада’, ‘міць’, ‘сила’, ‘володарювання’, ‘правління’, ‘захист’, ‘заступництво’, пор. д.-сакс. *gi-wald* [1: 1171; 3: 385]. Препозиція: **Waldehere** – префект (20). Постпозиція: **Beornwald** – абат (13), **Beorthwald** – єпископ (17, 20), **Brihtuuald** (11) – архієпископ, **Eascwald** (13), **Herewald, Hereuuald** – єпископ (24, 28), **Hunwald** – єпископ (27), **Ineguuald, Ingwald** (суч. **Ingwald**) – єпископ (24, 29).

Д.-англ. *Herewald, Hereuuald*, разом із інвертованим *Waldehere*, являють буквальні структурно-етимологічні відповідники до в.-гот. *Ar-waldus*, д.-ісл. *Har-aldr*, д.-в.-н. *Her-ald* ‘хто має владу над військом’ [5: 16] і типологічні аналоги до слов’ян. **voldi-voję*, пор. д.-чес. *Vladivoj* – князь Чехії (1002–1003), маючи генетично спільний із псл. **vold-* етимон – п.-герм. **waldaz*. Отже, маємо п.-герм. **harja-waldaz, *waldaharjaz* VS псл. **voldi-voję*.

3.10. Д.-англ. **weard** ‘хранитель’, ‘сторож’, ‘володар’, ‘хазяїн, господар’, д.-сакс. **ward**, англ. **ward** [1: 1176; 3: 386]. Тільки в постпозиції: **Æþeluard, Aðelward** – ерл (15, 16), **Athelard** (17), **Adelard** – брат королеви (20), **Pennard** (17), **Sueard** (6). У цій групі ймен трапляються випадки втрати інлаутного *w*. Наведені приклади, напевно, належать саксонському антропонімікону з урахуванням *a*-вокалізму *ward*.

3.11. Д.-англ. **wulf** ‘вовк’ [1: 1280]. Препозиція: **Wlfherius** (англ. **Wulfhere**) – король Мерсії (6), **Wlfrid** (26). Постпозиція: **Alduulf, Halduulf** – король східних англів (8, 9, 22, 25), **Alduulf** – єпископ (22, 25), **Aldwuulf** (28), **Bealwlf** – абат (13), **Beorhtuulf, Berhtuulf** – король Мерсії (22, 23), **Ealdulf** (24), **Eadwlf** – радник (15), **Egeuulf** (33), **Redwulf** – єпископ (28, 29).

4. **Висновки.** Семантико-ідеологічна валентність розглянутих експонентів спричинила збільшення їхніх комбінаторних можливостей, дозволивши їм утворювати численні серії та ряди антропонімічних композитів, частина з яких, поза сумнівами, належала давньому поетичному мовленню. **Перспективи** подальшого дослідження заявленої проблеми ми вбачаємо в створенні докладної класифікації давньоанглійських двословних особових імен, у виділенні діалектних рис їхнього фонетичного оформлення, в описі структурних трансформацій, які супроводжували згортання словосполучень у складні антропоніми.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Bosworth J. D. D. An Anglo-Saxon Dictionary (Based on the manuscript collections). – Oxford : Clarendon press, 1921. – 1302 p.
2. Diplomatarium Anglicum Ævi Saxonici. A Collection of English Charters, from the Reign of King Æthelberht of Kent, A.D. DC.V. to that of William the Conqueror. 1. Miscellaneous charter. 2. Wills. 3. Guilds. 4. Manumissions and acquittances. – London : MacMillan & CO, 1865. – 683 p.
3. Holthausen F. Altenglisches etymologisches Wörterbuch. – Heidelberg : Carl Winter, 1963. – 428 S.
4. Sweet H. M. A. (ed.) The Oldest English Texts. – London : Trübner & CO ; Ludgate Hill, E.C., 1885. – 668 p.
5. Топорова Т. В. Язык в зеркале культуры: древнегерманские двучленные имена собственные. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 253 с.